

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ВИБОРУ ПОКАЗНИКІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ

Стаття присвячена проблемі вибору показників для проведення економічної діагностики, яка зумовлена різноманітністю та неузгодженістю чинних в Україні методик аналізу фінансового стану підприємства.

Ключові слова: діагностика, фінансові коефіцієнти, інтегральний показник.

Різнманітність та неузгодженість чинних на сьогодні методик аналізу фінансового стану підприємств та організацій зумовлює в аналітиків та фінансових менеджерів певні питання щодо вибору системи показників для проведення діагностики фінансового стану. Пропоновані методики потребують більш детального аналізу та узгодження.

Метою нашої статті є обґрунтування вибору набору коефіцієнтів із методик, які діють на території України для проведення економічної діагностики.

Глобальна економічна криза та динамічне середовище господарювання зумовлює фінансових менеджерів, управлінців та контролюючі органи шукати нові підходи до комплексної оцінки фінансово-господарського стану підприємств та організацій. До сьогодні розроблено велику кількість методичних рекомендацій для поглибленого та експрес-аналізу, які базуються на розрахунку відносних та абсолютних показників, але ця множина не є узгодженою, тому для проведення адекватного комплексного аналізу доцільно використовувати інтегральну оцінку фінансового стану підприємства – діагностику.

Проблемам економічної діагностики присвячено ряд праць зарубіжних учених-економістів, насамперед Е. Альтмана, У. Бівера, І. Романа, Т. Таффлера, Ж. Фаншона, російських – І. Георгіца, Н. Дмитрієва, Г. Іванова, Е. Короткова, Я. Шемякіної, та українських – А. Дмитренка, К. Залогіної, Л. Лігоненко, А. Поддєрьогіна, О. Стоянової, Л. Ситник, О. Терещенка, А. Штрангрета, частково І. Бланка тощо.

Діагностика (від грецької – *gnosis* – пізнання) передбачає визначення суті й особливостей проблеми на основі всеохоплюючого аналізу із застосуванням повного набору принципів і методів його проведення. У процесі діагностики визначаються стратегічні проблеми підприємства та причини їх виникнення. Її розглядають як етап дослідження проблемної ситуації функціонування будь-якого об'єкта на основі проведеного моніторингу, що спрямований, як правило, на встановлення причинно-наслідкових зв'язків у виникненні певної проблеми та формування узагальнюючого висновку стосовно її подолання [1].

Комплексна та експрес-діагностика підприємства, на думку Л. Бутенко та Ю. Лозовика, проводиться за наступними етапами:

Етап 1. Визначення базових цілей та завдань фінансово-господарської діагностики підприємства.

Етап 2. Вибір та групування фінансово-господарських показників (коефіцієнтів)

підприємства.

Етап 3. Розробка та обґрунтування нормативних значень показників, згідно з попередньо сформованою ієрархією показників за групами.

Етап 4. Визначення науково-обґрунтованих шкал та вагових значень для оцінки основних показників за групами підприємств.

Етап 5. Реалізація обраної методики фінансово-господарської діагностики підприємства.

Етап 6. Оцінка та контроль досягнутих результатів.

Перелік методик, які пропонуються для аналізу фінансового стану, представлені в таблиці. Розробка була здійснена кандидатом економічних наук Сметанюк О. А.

Фактично будь-яку з цих методик можна вважати такою, що стосується проблеми діагностики.

Далі для вибору доцільно визначити набір графічним методом. Дані аналізу представлені на рисунку 1.

За побудованою діаграмою можна чітко оцінити частоту використання показників у різних методиках, які пропонуються в Україні. Беремо до уваги лише коефіцієнти, частота використання яких перевищує 5. Трансформуємо їх у таблиці 3.

Наступним етапом буде відбір найважливіших показників за критеріями:

- дотримання мінімального рівня мультиколінеарності;
- кожен показник повинен представляти певну окрему групу показників;
- показник не може бути складовою іншого показника;
- недопущення функціонального взаємозв'язку показників;
- достатня, але мінімальна кількість показників;
- доступність та достовірність фактів.

Для виконання кожної з цих умов доцільно розраховувати рівень парної кореляції між показниками.

Для універсальності набору показників почнемо з узагальнення вимог до підприємства. Оскільки великі та малі підприємства звітують за різними системами (спрощеною та на загальних засадах), вилучаємо з набору показник Х9, адже для його розрахунку використовується «Звіт про рух грошових коштів».

На практиці зв'язок вважається мультиколінеарним за умови розміру коефіцієнта парної кореляції на рівні 0,70. Згідно з наведеним у таблиці 4 розрахунком маємо тісний зв'язок між: Х3/

Таблиця 1. Типові методики оцінки фінансового стану та ймовірності банкрутства, які використовуються в Україні [2].

№	Назва методики	Установа, що видала
1	Методичні рекомендації з аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій	Державна податкова адміністрація, 2000
2	Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації	Міністерство фінансів України та Фонд державного майна України, 2001
3	Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства чи доведення до банкрутства	Міністерство економіки, 2001
4	Методика оцінки фінансового стану та визначення класу позичальника-юридичної особи	Індустріалбанк, 2006
5	Методика оцінки кредитоспроможності позичальника	Ощадбанк, 2004
6	Методика оцінки кредитоспроможності позичальника	Укресімбанк, 2001
7	П'ятифакторна модель Z-рахунку Альтмана	Е. Альтман
8	Система прогнозування В. Бівера	В. Бівер
9	Система показників Беермана	К. Беерман
10	Універсальна дискримінантна функція	Р. Сайфулін, Г. Кадиков
11	Модель «R»	Г. Давидова, А. Беліков
12	Рейтингова оцінка показників ФСП	Л. Донцова, Н. Нікіфорова

X5, X6/X7, X6/X8, X6/X10, X8/X10, X8/X11, X10/X11 та X12/X13. Враховуючи дані розрахунків, вилучаємо з моделі наступні фактори:

X5 – коефіцієнт фінансового важеля;

X7 – коефіцієнт рентабельності капіталу;

X8 – коефіцієнт рентабельності власного капіталу;

X10 – коефіцієнт рентабельності основної діяльності;

X11 – коефіцієнт рентабельності активів по операційному прибутку;

X13 – коефіцієнт оборотності оборотних активів.

Для предметного розуміння далі доцільно провести розрахунок суттєвих фінансових показників на основі господарської діяльності підприємств трубопрокатної промисловості України.

Коефіцієнт X_2 – коефіцієнт абсолютної ліквідності є частиною показника поточної ліквідності, тому він не відповідає умовам.

У результаті вилучення невідповідних показників будемо наступну п'ятифакторну модель:

$$y = f(x_1, x_2, x_3, x_4, x_{12}) \quad (1)$$

Таким чином цей набір показників є привілейованими параметрами функції діагностики фінансового стану.

Для зручності використання перепишемо цю функцію таким чином:

$$y = f(x_1, x_2, x_3, x_4, x_5) \quad (2)$$

де X_1 – коефіцієнт поточної ліквідності; X_2 – коефіцієнт автономії; X_3 – коефіцієнт маневрування власним капіталом; X_4 – рентабельність продукції; X_5 – коефіцієнт оборотності капіталу.

З огляду на головне завдання діагностики фінансового стану необхідно звести дані до побудови моделі:

$$Z_{\text{ФСП}} = a_0 + a_1 X_1 + a_2 X_2 + a_3 X_3 + a_4 X_4 + a_5 X_5, \quad (3)$$

де $Z_{\text{ФСП}}$ – залежна дискримінантна змінна; X_1 – незалежні змінні дескриптивної моделі; a_1 – коефіцієнти (параметри) дискримінантної функції.

Також модель містить вільний член a_0 – він повинен приводити критичне значення незалежної змінної до нуля.

Для визначення параметрів складається система рівнянь – залежностей між кількісними значеннями фінансових показників та реальним станом підприємств.

За допомогою цієї моделі є можливість діагностувати фінансовий стан підприємств, які знаходяться на будь-якій сходинці життєвого циклу.

Таким чином, нами було розроблено модель діагностики фінансового стану підприємства з використанням встановлених домінуючих факторів, які мають вирішальне значення для розробки та впровадження управлінських дій щодо діагностування фінансового стану підприємства. Запропонована модель надає можливість, окрім кількісних факторів, враховувати аналітичну інформацію. Крім того, вона характеризується можливістю автоматизації, навчання та поєднання з моделями зарубіжних корпорацій.

Список літератури

1. Міщенко, А. П. Стратегічне управління [Текст] : навч. посібник / А. П. Міщенко – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 336с.
2. Лігоненко, Л. О. Антикризисне управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій [Текст] : моногр. / Л. О. Лігоненко. — К.: Міжнародна академія оцінки і консалтингу, 2003. - 475 с. .
3. Терещенко, О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств [Текст] / О. О. Терещенко. — К.: КНЕУ, 2000, — 412 с.
4. Андрущак, Є. М. Діагностика банкрутства українських підприємств [Текст] / Є. М. Андрущак // Фінанси України. – 2004. – №9. – С. 118-124.
5. Москаленко, В. П. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа для діагностики його банкрутства [Текст] / В. П. Москаленко, О. Л. Пластун // Актуальні проблеми економіки. — 2006. — № 6 (60). - С. 180-191.
6. Терещенко, О. О. Антикризисне фінансове управління на підприємстві [Текст] : монографія / О. О. Терещенко.– К.: КНЕУ, 2006. – 268 с.
7. Савчук, В. П. Финансовый анализ деятельности предприятия (международные подходы) [Текст] / В. П. Савчук. - К.: НМК ВО, 2001.
8. Басовский Л. Е. Теория экономического анализа [Текст] : учебное пособие / Л. Е. Басовский. – М.: ИНФРА-М, 2002. –

Таблиця 2. Показники фінансового стану підприємства, передбачені різними методиками діагностики

№	Показники фінансового стану	Методика												Всього
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Показники ліквідності та платоспроможності														
X ₁	Коефіцієнт покриття	+	+	+	+	+	+		+		+		+	9
X ₂	Проміжний коефіцієнт покриття (швидкої ліквідності)		+		+	+							+	4
X ₃	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	+	+		+	+							+	5
X ₄	Робочий капітал (чистий оборотний капітал)		+											1
X ₅	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними активами		+	+		+			+			+	+	6
X ₆	Коефіцієнт мобільності активів					+								1
X ₇	Показник поточної неплатоспроможності			+										1
X ₈	Коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості				+									1
X ₉	Коефіцієнт простроченої кредиторської заборгованості				+									1
Показники фінансової стійкості														
X ₁₀	Коефіцієнт автономії	+	+			+			+				+	5
X ₁₁	Коефіцієнт залежності								+	+				2
X ₁₂	Фінансовий важіль		+	+	+	+							+	5
X ₁₃	Коефіцієнт маневрування власного капіталу		+		+	+				+		+	+	6
X ₁₄	Частка робочого капіталу в активах							+	+					2
X ₁₅	Частка заборгованості по банківських кредитах у складі позичкового капіталу									+				1
X ₁₆	Коефіцієнт фінансової незалежності в частині формування запасів												+	1
Показники рентабельності та прибутковості														
X ₁₇	Рентабельність продукції (продажу)	+	+		+	+				+	+			6
X ₁₈	Рентабельність активів (майна)	+	+	+	+	+		+	+	+				8
X ₁₉	Рентабельність власного капіталу	+	+			+	+					+		5
X ₂₀	Рентабельність основної діяльності	+			+		+	+				+	+	6
X ₂₁	Рентабельність активів по операційному прибутку			+				+	+	+	+			5
X ₂₂	Рентабельність позичкового капіталу									+				1
X ₂₃	Рентабельність виробництва											+		1
X ₂₄	Рентабельність позичкового капіталу по чистому грошовому потоку			+					+	+	+	+		5
X ₂₅	Відношення ринкової вартості підприємства до суми позичкового капіталу							+						1
Показники ділової активності (оборотності)														
X ₂₆	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	+	+				+		+	+				5
X ₂₇	Коефіцієнт оборотності інвестиційного капіталу	+	+											2
X ₂₈	Оборотність кредиторської заборгованості		+				+							2
X ₂₉	Оборотність дебіторської заборгованості		+				+							2
X ₃₀	Коефіцієнт оборотності власного капіталу		+											1
X ₃₁	Коефіцієнт оборотності основних засобів		+											1
X ₃₂	Оборотність запасів						+							1
X ₃₃	Термін погашення кредиторської заборгованості (днів)		+											1
X ₃₄	Термін погашення дебіторської заборгованості (днів)		+											1
X ₃₅	Коефіцієнт оборотності капіталу							+		+	+	+		4
X ₃₆	Відношення суми запасів до чистої виручки									+	+			2
X ₃₇	Частка оборотних коштів в активах											+		1
X ₃₈	Частка амортизованих основних засобів на кінець року									+				1
X ₃₉	Відношення введених основних засобів до суми амортизації									+				1
Всього		9	19	4	10	11	7	6	9	13	6	8	9	113

Таблиця 3. Вибірка показників

№	Назва показника	№	Назва показника
X ₁	Коефіцієнт покриття	X ₇	Рентабельність активів (майна)
X ₂	Проміжний коефіцієнт покриття	X ₈	Рентабельність власного капіталу
X ₃	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	X ₉	Рентабельність позичкового капіталу по чистому грошовому потоку
X ₄	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними активами	X ₁₀	Коефіцієнт оборотності оборотних активів
X ₅	Коефіцієнт автономії	X ₁₁	Коефіцієнт оборотності капіталу
X ₆	Рентабельність продукції (продажу)		

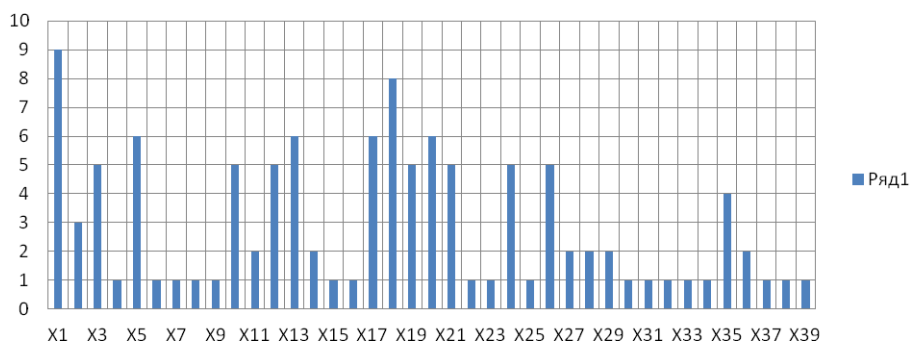


Рис. 1. Частота застосування фінансових показників у методиках

Таблиця 4. Розрахунок мультиколінеарності показників

Показники	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	X ₆	X ₇	X ₈	X ₉	X ₁₀	X ₁₁	X ₁₂	X ₁₃
X ₁	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
X ₂	0,38	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
X ₃	0,63	0,43	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
X ₄	0,25	0,31	0,11	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
X ₅	-0,51	-0,39	0,98	-0,15	1	-	-	-	-	-	-	-	-
X ₆	0,48	0,35	0,36	0,45	-0,32	1	-	-	-	-	-	-	-
X ₇	0,60	0,36	0,37	0,20	-0,31	0,89	1	-	-	-	-	-	-
X ₈	0,29	0,17	-0,07	0,07	0,15	0,77	0,86	1	-	-	-	-	-
X ₉	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
X ₁₀	0,46	0,32	0,36	0,41	-0,31	0,97	0,63	0,75	-	1	-	-	-
X ₁₁	0,57	0,40	0,39	0,08	-0,31	-0,59	0,57	0,82	-	0,81	1	-	-
X ₁₂	-0,10	-0,04	0,30	0,41	0,33	-0,33	-0,04	0,07	-	-0,38	0,14	1	-
X ₁₃	0,01	-0,03	-0,01	-0,19	0,03	0,37	0,57	0,66	-	-0,39	0,58	0,84	1

222с. – (Серія «Высшее образование»)

9. Котляр, М. Л. Оцінка фінансової стійкості підприємства на базі аналітичних коефіцієнтів [Текст] / М. Л. Котляр. – Фінанси України, № 1, 2005. – ст. 113
10. Бланк, И. А. Основы финансового менеджмента [Текст] / И. А. Бланк. – Т1. – К.: Ника-Центр, Ольга, 2001 – 592 с. – (Серія «Библиотека финансового менеджера»; Вып.3)
11. Пястолов, С. М. Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятия [Текст] : учебник / С. М. Пястолов. 2-е изд. стереотип. – М.: Академия, 2002 (Среднее профессиональное образование. Россия).

РЕЗЮМЕ

Черкез Кирилл

Инновационный подход к выбору показателей для проведения экономической диагностики

Статья посвящена проблеме выбора показателей для проведения экономической диагностики, обусловленная разнообразием и несогласованностью действующих в Украине методик анализа финансового состояния предприятия.

RESUME

Cherkez Kyrylo

Innovative approach to the selection of indicators for economic diagnostics

The article deals with the choice of indicators for economic diagnostics, which is caused by variety and inconsistency in force in Ukraine methods of analysis of enterprise.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2012 р.